Falikárpit - ún. Medici kárpit - Puttók játékai I. (puttók struccal)

Textil- és viseletgyűjtemény

Leltári szám:	20000
Alkotó:	Gubernatis, de, Pietro Paolo / kartonrajzoló Raffaello Sanzio, Raffaello Santi (1483 - 1520) / tervező
Gyár / műhely:	Barberini kárpitszövő manufaktúra (Róma)
Készítés ideje:	1633 -1635
Készítés helye:	Róma
Anyag:	gyapjú; selyem
Technika:	gobelin technikával szövött
Méretek:	magasság: 310 cm szélesség: 270 cm sűrűség (felvető): 7 / cm

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében lévő négy ún. Medici-kárpit (ltsz.: 20000 - 20003) VIII. Orbán pápa megrendelésére készült 1635 körül, egy bő évszázaddal korábbi kárpitsorozat másolataként, amelynek X. Leó pápa volt a megrendelője.

1517 őszén, négy évvel azután, hogy Giovanni di Lorenzo Medici bíborost – a nagyhírű, dúsgazdag firenzei patrícius, Lorenzo "il Magnifico" fiát – X. Leó néven Rómában pápává választották, nagyszabású munkálatok kezdődtek a vatikáni pápai lakosztály Nagy Konstantinról elnevezett termében. Az impozáns méretű *Sala di Costantino* ez idő tájt nemcsak a pápai audienciák helyszíneként szolgált, de itt rendezték meg a pápai fogadásokat is, amelyek esetenként fényes ünnepi díszlakomák is voltak egyszersmind. A munkálatokat irányító Raffaellóra – az urbinói festőfejedelemre, aki a pápa feltétlen bizalmát élvezte – ily módon sajátos feladat hárult. A terem Nagy Konstantin történetét megelevenítőfalképeinek megtervezése és kivitelezése mellett gondoskodnia kellett egy olyan alkalmi dekoráció elkészítéséről is, amely a díszlakomák idején méltó és illő keretet ad az asztali örömök élvezetéhez. Ez utóbbi célt szolgálta az a húsz, azonos méretű, játszadozó puttókat ábrázoló falkárpit, amelyeket esetenként a teremben felállított vendégfalakra függesztettek.

A falkárpitok ábrázolásainak témaválasztása tekintetében Raffaellót és megrendelőjét a klasszikus antikvitásból eredő, sajátos képzetek befolyásolták. A kor itáliai művészete előszeretettel és megannyi változatban szerepeltette azokat a ruhátlan, szárnyas gyermekalakokat – puttókat –, akiket az akkori közfelfogás félelem, előítéletek és gyanakvás nélküli, paradicsomi lényeknek tekintett. Akiknek örömteli, önfeledt, tréfás játékait nem korlátozza a ráció, a szabályok kényszere. Akik bármiféle, változatos attribútumokkal ábrázolhatók, s esetenként különböző, üzenet értékű jelképes eszközökkel is "felruházhatók". Ez utóbbiak kiválóan alkalmasak arra is, hogy a megrendelő státusát hangsúlyozzák.

A kárpitok megtervezése során Raffaellónak tekintetbe kellett vennie azt az "elvárást", amelyet a hivatalos pápai propaganda hangoztatott X. Leó trónra lépését követően, s ami többé-kevésbé meg is felelt a kortársak várakozásának és reményeinek. Nevezetesen az, hogy az új pápa - a nagy tekintélyű Lorenzo il Magnifico fia, aki mögött a kivételes hatalommal és befolyással rendelkező Medici-család mesés vagyona állt - uralkodása virágzó új korszakot, valóságos Aranykort jelent majd a kereszténység, a katolikus egyház történetében. S minthogy ezt az immár beköszöntött új korszakot maga az új pápa mintegy személyében testesíti meg, illő és szükséges, hogy kellő nyomatékot kapjanak azok a jelentéshordozó jelképes eszközök, amelyek őrá, választott nevére és pápai jelmondatára, valamint családi gyökereire és kötődéseire utalnak.

Nem kétséges, hogy Raffaello messzemenően figyelembe vette mindezeket a megfontolásokat. Súlyt helyezett arra, hogy a harmónia és bőség korszakát, mint óhajtott és remélt új aranykort, célzatos és félreérthetetlen attributumokkal érzékeltesse és tegye láthatóvá éspedig összefüggésben a pápai hatalom jelvényeivel - tiara, jogar és kulcsok -, a Medici-család ismert emblémáival - járom és strucctollak -, valamint X. Leó "címerállatával", az oroszlánnal. Ugyancsak szem előtt tartotta, hogy a jelképes jelentésű állat-, főként madárfigurák közül melyek legyenek azok - egyebek között strucc, páva, bakkecske és nyúl -, amelyek szerepeltetése a sorozat különböző darabjain kiváltképp indokolt. Az ily módon megkomponált vázlatrajzokat felhasználva tanítványa, Tommaso Vincidor készítette el -

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum

munkatársa, Giovanni da Udine közreműködésével - azokat a nagyméretű kartonokat, amelyek alapján sor kerülhetett a kárpitok leszövésére. Ez utóbbi műveletet a korszak legkitűnőbb brüsszeli műhelyében végezték, Pieter van Aelst irányítása mellett.

Az eredeti falkárpit-sorozat 1524-ben érkezett meg Brüsszelből Rómába. Ekkor azonban sem a kompozíciók inventora, Raffaello, sem a megrendelő, X. Leó pápa nem volt már az élők sorában. Az eredeti falkárpitoknak az 1800 körüli években nyomuk veszett, valószínűleg elkallódtak és megsemmisültek a napóleoni háborúk idején.

Hogy mégis lehet némi fogalmunk a reneszánsz-kori textilművészet eme kiemelkedően jelentős alkotásairól, az elsősorban annak köszönhető, hogy megszületésük idején igen élénk kortársi visszhangot keltettek egykorú leírások mellett számos tollrajz és sokszorosított grafikai másolat (rézmetszet) készült róluk, illetve az előállításukra szolgáló kartonokról (ld. itt és itt). A fennmaradt szöveges és képi források alapján elsőként Eugene Müntz rekonstruálta a húsz kárpitból ciklust. (Ld.: *Les tapisseries de Raphaël au Vatican et dans les principaux musées ou collections de l Europe*. Paris 1897, 47-53. - ld. itt).

1633-35 között VIII. Orbán pápa megrendelésére másolatok is készültek a *Puttók játékai* (*Gi[u]ochi di Putti*) címen ismert sorozat nyolc darabjáról, feltehetően a pápa nyári rezidenciájaként szolgáló Palazzo del Quirinale számára. A kárpitokat Rómában, a pápa unokaöccse, Francesco Barberini kardinális által 1620 körül alapított kárpitszövő manufaktúrában (*Arazzeria Barberini*) szőtték újra. A kárpitszövéshez Pietro Paolo de Gubernatis készítette elő a kartonokat, Raffaello kárpitjai alapján. Ezekből újraszövött példányokból őriz négyet az Iparművészeti Múzeum. 1637-1642 között VIII. Orbán pápa udvari festője, Giovanni Francesco Romanelli tervei nyomán hét újabb kárpittal egészítették ki a ciklust, melyeken a puttók immár a Barberini pápa emblémáival (például méhkaptárral) játszadoznak. Ebből a sorozatból ött kárpit maradt fenn a római Palazzo Venezia gyűjteményében (ld. itt).

A négy budapesti kárpiton közül az elsőn struccal játszó puttók láthatók: egyikük épp kitépi a madár faroktollát, hogy a fején viselt babérkoszorúba tűzze, a másik két kitépett strucctoll mellé. A strucctollak itt a Medici családra utaló jelképként jelennek meg, a gyémántköves gyűrűn áttűzött három strucctol ugyanis X. Leó nagyapja, Piero de Medici jelvénye volt. A gyűrűn átfűzött három toll a sorozat valamennyi darabján feltűnik a svasztikadíszes keret felső szegélyén, a vörös alapú frízben.

A sorozat második darabján szintén nagy hangsúlyt kapnak a Medici-családra, illetve a megrendelő, X. Leó pápa személyére utaló jelvények: két puttó X. Leó jelvényévle, kettős jármmal játszadozik, míg harmadik társuk lehajol, hogy felemelje a földön heverő Medici-emblémát, az arany gyűrűvel átfogott vörös, kék és zöld strucctollakat.

A harmadik kárpiton középen X. Leó választott címerállata, egy oroszlán látható. Az az állatok királya fején koronával és IHS-monogramos országalmával jelenik meg, míg a körülötte lévő puttók a jogart, a német-római császári koronát, a pápai tiarát és Szent Péter kulcsait tartják.

A negyedik kárpiton a putók egy nyúllal játszadoznak, fölöttük a dús gyümölcs- és virágfüzéren (fesztonon) egy páva ül kitárt faroktollakkal. A pajkos puttók önfeledt játéka ez esetben a földi örömök dicsérete mellett másfajta asszociációkat is kelt: a pompás tollazatú páva minden bizonnyal a hiúságra, a nyúl pedig a bujaságra és a gyávaságra utal. Az állatok tehát a tobzódó gyönyörök kockázataira és veszélyeire figyelmeztnek, megszelídítésük, megzabolázásuk ideájára is emlékeztetnek.

Az Iparművészeti Múzeum 1948-ban Verseghi Nagy Elek (1884–1967) volt vatikáni magyar nagykövettől vásárolta meg a négy kárpitot, amelyek korábban – másik négy darabbal együtt – Bonaparte Mathilde hercegnő tulajdonában voltak Párizsban. A hercegnő halála után, 1904 májusában Georges Petit párizsi műkereskedő galériájában elárverezték a nyolc kárpitot, amelyekből négyet gróf Szapáry László (1864–1939) vásárolt meg, s budapesti palotájában helyezett el (ld. itt). A kárpitok nem sokkal később Camillo Castiglioni (1879–1957) olasz bankár bécsi gyűjteményébe kerültek, aki 1925-ben a Frederik Müller amszterdami aukciósházon keresztül eladta azokat. A kárpitok ezt követően a berlini Bernheimer műkereskedő cég tulajdonába kerültek. A négy kárpit innen az 1930-as években Verseghi Nagy Elek és holland származású felesége, Elisabeth Janssen (1900-1934) tulajdonába került, akik röjtökmuzsaji kastélyukban helyezték el azokat.

A sorozat két további darabját 1994-ben a műkereskedelemből vásárolta meg a New York-i Metropolitan Museum (ld. itt és itt). Az együttes egy további darabja 2002-ben Vojtech Blau New York-i galériájában bukkant fel, míg a sorozat nyolcadik darabját, amely egykor Victor Hahn berlini műgyűjtő tulajdonában volt (ld. itt), jelenleg ismeretlen helyen őrzik.

Irodalom

- Szerk.: Horváth Hilda, Szilágyi András: *Remekművek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. (Kézirat)*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2010. - Nr. 18. (Szilágyi András)
- Szerk.: Szilágyi András: *Medici kárpitok. Puttók játékai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2008.
- Szerk.: Pataki Judit: *Az idő sodrában. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményeinek története*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 2006. - Nr. 152. (László Emőke)
- Szerk.: Campbell Thomas P.: *Tapestry in the Rensaissance. Art and Magnificence*. The Metropolitan Museum of Art, New York, 2002. - p. 255.
- Szerk.: Pataki Judit: *Művészet és Mesterség. CD-ROM*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1999. - textil 4.
- Szerk.: Imorde Joseph: Tapisserie und Poesie. Gianfrancesco Romanellis 'Giochi di Putti' für Urban VIII. *Barocke Inszenierung. Akten des internationalen Forschungscolloquiums an der Technischen Universitat Berlin, 1996*. Imorde, Berlin, 1999. - 72-103. (Weddigen Tristan)
- Szerk.: Lovag Zsuzsa: *Az Iparművészeti Múzeum. (kézirat)*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1994. - Nr. 134-135.
- Szerk.: Péter Márta: *Reneszánsz és manierizmus. Az európai iparművészet korszakai*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1988. - Nr. 39.
- László Emőke: *Flamand és francia kárpitok Magyarországon*. Corvina Kiadó, Budapest, 1980. - Nr. 41.
- Szerk.: Miklós Pál: *Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményei*. Magyar Helikon, Budapest, 1979. - p. 301.
- Csernyánszky Mária: *Medici kárpitok. Giuochi di putti*. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1946.
- Gróf Szapáry László műkincseiből. *Vasárnapi Ujság*, 60. (1913), 30. sz.. 1913. - 585., 593-595.

© 2012-2026, Minden jog fenntartva Iparművészeti Múzeum